

MALALA YOUSAFZAI

PAETTAVA

MINUN JA PAKOLAISTYTTÖJEN
TARINOITA

TAMMI

MALALA YOUSAFZAI

ja Liz Welch

**MEIDÄN
OLI
PAETTAVA**

**MINUN JA PAKOLAISTYTTÖJEN
TARINOITA**

Suomentanut Annukka Kolehmainen

TAMMI • HELSINKI

Alkuteos:

*We Are Displaced. My Journey and Stories
from Refugee Girls Around the World*

Copyright © 2019 by Malala Fund

This edition published by arrangement with Little, Brown and Company,
New York, New York, USA. All rights reserved.

Published by agreement with Elina Ahlback Literary Agency Oy Ltd.,
Helsinki Finland.

Suomenkielinen laitos © Tammi, 2019

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

ISBN 978-952-04-0916-6

Painettu EU:ssa

*ei kotia jätetä, ellei
koti ole hain kita*

*rajalle juostaan vasta,
kun nähdään koko kaupungin
juoksevan*

– Warsan Shire, ”Home”

SISÄLLYS

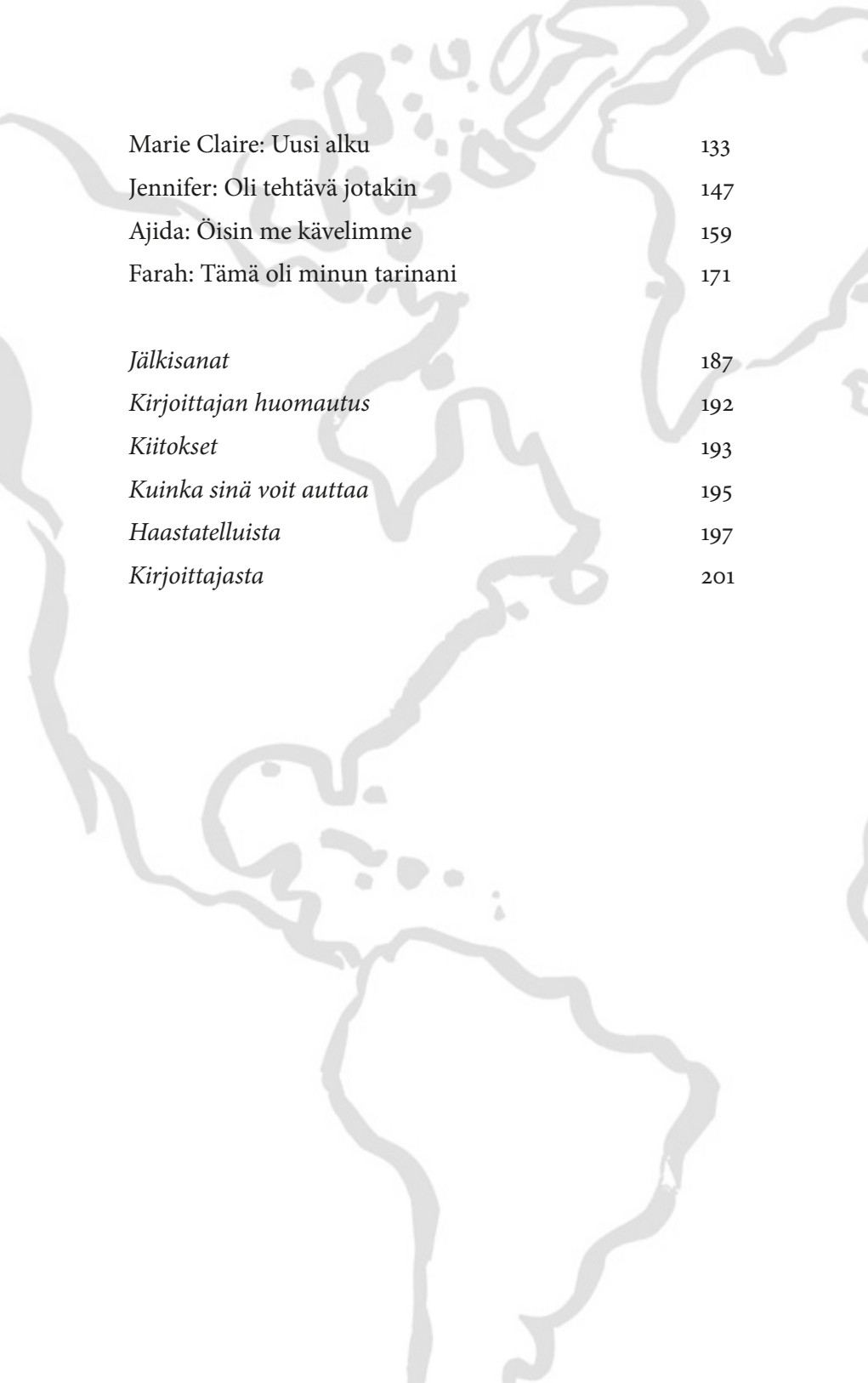
Esinäytös 9

Osa 1: Minun oli paettava

1: Entinen elämämme	15
2: Eihän tämä ole edes mahdollista	20
3: Maansisäiset pakolaiset	24
4. Shangla	30
5: Kotiinpaluu	34
6: Kahden maailman välissä	40

Osa 2: Meidän oli paettava

Zaynab: Miksi minä – miksei hän?	53
Sabreen: Ei paluuta	71
Zaynab: Suuria unelmia	81
Muzoon: Näin toivoa	91
Najla: Tuhannet kaltaisemme	99
María: Kukaan ei voi viedä sitä, mitä kannamme sisällämme	109
Analisa: Onnentyttö	117

Marie Claire: Uusi alku	133
Jennifer: Oli tehtävä jotakin	147
Ajida: Öisin me kävelimme	159
Farah: Tämä oli minun tarinani	171
<i>Jälkisanat</i>	187
<i>Kirjoittajan huomautus</i>	192
<i>Kiitokset</i>	193
<i>Kuinka sinä voit auttaa</i>	195
<i>Haastatelluista</i>	197
<i>Kirjoittajasta</i>	201

Esinäytös

Kulkiessani Birminghamin kaduilla veljieni, äitini ja isäni kanssa pysähdyn toviksi aistimaan rauhaa. Se huokuu kaikkialta ympäriltämme: puista, jotka keinuvat lempeästi tuulessa, tulevien ja menevien autojen äänistä, lapsen naurusta; työstä ja pojasta, jotka varovasti ottavat toisiaan kädestä ja jättäytyvät jälkeen ystävistään. Tunnen rauhan myös sisimmässäni. Kiitän Allahia kaikesta: siitä, että olen elossa, että olen turvassa, että perheeni on turvassa.

Minua ei koskaan lakkaa järkyttämästä, että rauhaa pidetään itsestäänselvyytenä. Itse olen siitä kiitollinen joka päivä. Monilta se puuttuu. Miljoonat miehet, naiset ja lapset elävät arkeaan sodan keskellä. Heille väkivalta, tuhotut kodit ja viattomat uhrit ovat täyttä totta. Turvaa saa vain lähtemällä, ”valitsemalla” pakenemisen. Vaikka valinnanvaraa ei juuri ole.

Kymmenen vuotta sitten, ennen kuin kukaan Pakistanin ulkopuolella oli kuullutkaan minusta, jouduin jättämään kotini Swatin laaksossa yhdessä perheeni ja yli kahden miljoonan muun kanssa. Meillä ei ollut muuta mahdollisuutta.

Jääminen ei ollut turvallista. Mutta mihin me oikein menisimme?

Olin yksitoistavuotias. Ja jouduin pakenemaan.

Pakenivatpa ihmiset väkivaltaa maansa sisällä tai sen ulkopuolelle – ja useimmiten juuri väkivallan pelko saa ihmiset lähtemään – pakolaisnäkökulmasta yksikään maailmankolkka ei näytä olevan turvallinen. YK:n mukaan 68,5 miljoonaa ihmistä eri puolilla maailmaa on joutunut jättämään kotinsa vuodesta 2017 lähtien, ja heistä 25,4 miljoonaa on hakenut turvaa kotimaansa ulkopuolelta.

Hätkähdyttävät luvut saavat unohtamaan, että pakenijat ovat ihmisiä, jotka joutuvat jättämään taakseen kaiken tutun. He ovat lääkäreitä ja opettajia. Asianajajia, toimittajia, runoilijoita ja pappeja. Ja lapsia – valtavasti lapsia. Unohdetaan, että joku heistä on ollut aktivisti, joku koululainen – isä nimeltä Ziauddin, tytär nimeltä Malala. Hätkähdyttävien lukujen takana on ihmisiä, jotka toivovat parempaa tulevaisuutta.

Minulla on ollut valtava etuoikeus tavata monia ihmisiä, joiden on pitänyt rakentaa elämänsä uudelleen, usein ventovieraassa ympäristössä. Ihmisiä, jotka ovat menettäneet niin paljon – myös rakkaitaan – ja joutuneet aloittamaan alusta. On opeteltava uusi kieli, uusi kulttuuri, uusi tapa olla. En kerro omaa tarinaani siksi, että haluaisin keskittyä menneisyyteeni, vaan kunnioituksesta sekä tapaamiani ihmisiä kohtaan että niitä kohtaan, joita en koskaan saa tilaisuutta tavata.

Kirjoitin tämän kirjan, koska aivan liian monet eivät

tunnu ymmärtävän, että pakolaiset ovat tavallisia ihmisiä. Heidät erottaa muista vain se, että he joutuivat keskelle konfliktia, jonka vuoksi heidän oli jätettävä kotinsa, rakkaansa ja ainoa tuntemansa elämä. He ottivat suunnattoman riskin, ja miksi? Siksi, että liian usein on valittava joko elämä tai kuolema.

Ja kuten oma perheeni kymmenen vuotta sitten, hekin valitsivat elämän.

PORTUGALI

ESPANJA

A.

Korsika
(RANSKA)

Baleaarit
(ESPANJA)

ITALIA

Sardinia
(ITALIA)

Sisilia
(ITALIA)

B & H.

SERBIA

M.

K.
MAK.

ALB.

KRE

OKKO

TUNISIA

MALTA

ALGERIA

LIBYA

MALI

NIGER

TŠAD

BURKINA
FASO

LUU
KO

GHANA

TOGO

BENIN

NIGERIA

KESKI-AFRIKA
TASAVALTA

KAMERUN

PÄIVÄNTASAAJAN
GUINEA

SÃO TOMÉ JA
PRÍNCIPE

KONGO

KO
DEMOKR
TASA

OSA 1

MINUN OLI PAETTAVA

1

Entinen elämämme

Kun suljen silmäni ja muistelen lapsuutta, näen mäntymetsiä ja lumihuippuisia vuoria, kuulen jokien pauhun ja tunnen vakaan maan jalkojeni alla. Synnyin Swatin laaksossa, joka joskus tunnettiin idän Sveitsinä. Swatia on kutsuttu myös paratiisiksi, ja paratiisina minäkin sitä pidän. Se on onnellisimpien lapsuusmuistojeni näyttämö – kun juoksin kaduilla ystävieni kanssa ja leikin talomme katolla Mingorassa, Swatin isoimmassa kaupungissa; kävin serkkujen ja sukulaisten luona Shanglan vuoristokylässä, jossa vanhempani ovat syntyneet; kuuntelin äitini ja hänen ison ystäväpiirinsä rupattelua kotonani iltapäiväteen ääressä ja isäni poliittisia keskusteluja ystäviensä kanssa.

Muistan kyllä isän puhuneen Talibanista, mutta vain kau-

kaisena uhkana. Jo nuorena olin kiinnostunut politiikasta ja kuuntelin tarkasti isän ja hänen ystäviensä keskusteluja, vaikken ymmärtänytään kaikkea. Niihin aikoihin Taliban vaikutti Afganistanissa, ei suinkaan Pakistanissa. Siitä ei tarvitsisi olla huolissaan. Minun ja pikkuveljeni Khushalin ei todellakaan tarvinnut pelätä talibaneja. Ja sitten tuli Atal, vauva. Suurin huolenaiheeni oli se, että veljet valtasivat talon.

Tilanne alkoi muuttua vuonna 2004. Olin vasta kuusivuotias, joten en aluksi huomannut mitään, mutta nyt ajattellessani noita vuosia huomaan, että muistojani sävyttää pelko, joka taatusti kasvoi vanhempieni katseessa. Ja sitten viisi vuotta myöhemmin rakas Swatini ei enää ollut turvallinen, joten meidän oli jätettävä kotimme yhdessä satojentuhansien muiden kanssa.

Kaikki alkoi hitaasti. Naisten oikeudet olivat vähitellen vahvistuneet maassamme, mutta kotiseudullamme ne alkoivat taas murentua. Vuonna 2003 isäni avasi ensimmäisen yläkoulunsa, jossa pojat ja tytöt istuivat samoissa luokissa. Vuonna 2004 yhteistuntien pitäminen kävi mahdottomaksi.

Vuoden 2005 maanjäristyksestä seurasi muutakin kuin aineellista tuhoa ja menetettyjä ihmishenkiä: yli seitsemänkymmentäkolmetuhatta ihmistä kuoli, mukaan lukien kahdeksantoistatuhatta lasta, ja monet selviytyjistäkin jäivät haa-voittuvaan asemaan. Muuan ääriryhmä oli auttanut monia, jotka luonnonkatastrofi oli ajanut kotoaan, ja kun ryhmän miehet alkoivat saarnata, että maanjäristys oli Jumalan varoi-

tus, heitä myös kuunneltiin. Pian samat miehet, jotka myöhemmin liittyivätkin Talibaniin, alkoivat saarnata tiukkaa islamintulkintaa paikallisradiossa ja väittää, että kaikkien naisten piti peittää kasvonsa täysin, ja että musiikki, tanssi ja länsimaiset elokuvat olivat syntiä. Miesten piti kasvattaa pitkä parta. Tytöt eivät saaneet käydä koulua.

Se ei ollut meidän islamiamme.

Miehet olivat uskonnollisia fundamentalisteja, jotka halusivat muka palata entisaikojen elämäntyyliin, mikä kuitenkin vaikutti ironiselta ottaen huomioon, että he välittivät vaatimuksensa nimenomaan teknologian – radion – avulla. He arvostelivat päivittäistä elämäntapaamme islamin varjolla. He sanelivat, kuinka pukeutua, mitä kuunnella ja mitä katsoa. Ja ennen kaikkea he yrittivät riistää naisilta oikeudet.

Vuonna 2007 määräily oli jo muuttunut hyökkäävämmäksi ja kohdennetummaksi: miehet vaativat, että televisiot, tietokoneet ja muu elektroniikka poistettaisiin kodeista, poltettaisiin ja tuhottaisiin. Haistan vieläkin heidän rovioissaan sulavan muovin ja sähköjohtojen käryn. He yrittivät saada tytöt lopettamaan koulunkäynnin kehumalla nimeltä niitä vanhempia, jotka ottivat tyttärensä pois koulusta, ja tuomitsemalla nimeltä ne, jotka eivät totelleet. Pian he jo julistivat, että tyttöjen kouluttaminen oli epäislamilaista.

Mikä teki koulunkäynnistä epäislamilaista? Minusta väite oli järjetön. Mitä epäislamilaista heidän kieltämässään asioissa muka oli?

Perheemme viittasi kintaalla useimmille käskyille, mutta käänsimme kyllä televisiota hiljaisemmalle, jotta sen ääni ei kantautuisi ulos.

Vaatus tyttöjen sulkemisesta kotiin järkytti myös isääni Ziauddinia. Hän johti kahta koulua, jotka hän oli perustanut lähes tyhjistä, ja toinen niistä oli tarkoitettu tytöille. Aluksi isä vielä piti ääriyhmää marginaalisena, pikemminkin kiusana kuin todellisena uhkana, ja keskittyi ympäristöaktivismiinsa. Kaupunkimme kasvoi nopeasti, ja ilmansaasteista ja puhtaan veden niukkuudesta oli tullut ongelma. Isä perusti muutamien ystäviensä kanssa järjestön, joka edisti ympäristönsuojelua, rauhaa ja koulutusta Swatin laaksossa. Pian hänet jo tunnettiin miehenä, jota kannatti kuunnella, vaikka jotkut pitivät häntä häirikkönä. Isälläni on kuitenkin syvään juurtunut oikeudentunto, ja hän koki, että hänen oli taisteltava hyvän puolesta.

Sitten Taliban sai lisää seuraajia ja lisää valtaa, ja pian entinen, onnellinen elämämme oli enää muisto vain.

Sanat *taliban* ja *taistelija* ujuttautuivat päivittäiseen kielenkäyttöömme: enää niistä ei puhuttu vain uutisissa. Ja joka puolella Mingoraa huhuttiin, että taistelijat olivat soluttautumassa Swatin laaksoon.

Kaduilla alkoi näkyä miehiä, joilla oli pitkä parta ja musta turbaani. Jo yksikin heistä kykeni saattamaan kokonaisen kylän kauhun valtaan. Nyt he partioivat kaduillamme. Kukaan ei tiennyt, keitä he tarkalleen olivat, mutta kaikille oli selvää, että he kuuluivat Talibanisiin ja toimeenpanivat sen määräyksiä.

Jouduin ensi kertaa konkreettisesti napit vastakkain talibaniin kanssa, kun ajoimme sukulaisten luo Shanglaan. Serk-

kuni oli ottanut mukaan paljon musiikkikasetteja, ja hän oli juuri työntänyt yhden soittimeen, kun huomasi edempänä tiellä kaksi mustaturbaanista, maastoliiveihin pukeutunutta miestä, jotka viittoivat autoja pysähtymään.

Serkkuni nappasi kasetin soittimesta, kahmaisi muut kasetit ja sysäsi ne äidilleni. ”Pane nämä piiloon”, hän kuiskasi. Äitini tunki kasetit käsilaukkuunsa sanaakaan sanomatta, kun vauhtimme hidastui pysähdyksiin.

Miehillä oli pitkä parta ja julmat silmät. Kummankin olalla roikkui konekivääri. Äitini veti hunnun kasvoilleen, ja huomasin hänen käsiensä tärisevän, mikä sai sydämeni tykyttämään.

Toinen miehistä nojautui lähemmäs ja kysyi: ”Onko teillä kasetteja tai cd-levyjä?”

Serkkuni pudisti kieltävästi päätään, ja äiti ja minä pysytelimme vaiti. Pelkäsin, että talibanit kuulisivat, kuinka sydämeni pamppaili, tai huomaisivat äitini käsien tärinän. Pidätin hengitystäni, kun mies työnsi kasvonsa takaikkunasta puhutellakseen meitä.

”Sisko”, hän sanoi minulle ankarasti. ”Sinun pitäisi peittää kasvosi.”

Minun teki mieli kysyä: *Miksi? Olen vasta lapsi.* Miehen olalla roikkuvan Kalašnikovin näkeminen sai minut kuitenkin vaikenemaan.

He viittoivat meitä jatkamaan matkaa, mutta aiempi iloinen jännitys oli tiessään. Seuraavan tunnin ajan me istuimme vaiti. Kasetit pysyivät äidin laukussa.

Ympärillämme paisunut pelko oli koskettanut meitä niin läheltä, että sitä oli mahdoton sivuuttaa. Ja sitten väkivaltaisuuDET alkoivat.

Eihän tämä ole edes mahdollista

Olin yksitoistavuotias, kun Taliban alkoi pommittaa tyttökouluja kaikkialla Swatin laaksossa. Pommit räjähtivät öisin, joten ainakaan kukaan ei loukkaantunut, mutta kuvittele, miltä tuntuu aamulla kouluun saapuessaan huomata, että jäljellä onkin pelkkä kiviroykkiö. Se tuntui uskomattoman julmalta.

Talibanit olivat alkaneet katkoa meiltä sähköjä ja ahdistella paikallispoliitikkoja. He jopa kielsivät lasten leikit. Kerrottiin talibantaistelijoista, jotka kuultuaan taloista lasten naurua ryntäsivät sisään lopettaakseen leikin lyhyeen. He myös pommittivat poliisiasemia ja hyökkäsivät yksittäisten ihmisten kimppuun. Jos Taliban kuuli, että joku oli julkisesti vastustanut sitä, se ilmoitti vastustajan nimen omalla radio-

kanavallaan. Seuraavana aamuna sama ihminen saattoi jo maata kuolleena Vihreällä aukiolla, kaupunkimme keskustorilla, ja usein ruumiissa oli lappu, johon oli kirjattu uhrin niin kutsutut synnit. Väkivalta yltyi niin, että keskustorilla makasi päivittäin ruumiita rivissä, ja sitä alettiin kutsua Veriseksi aukioksi.

Kaikki tämä kuului Talibanin ääripropagandaan. Se myös toimi: liike vahvasti jatkuvasti otetaan Swatin laaksosta.

Isäänikin uhkailtiin, jotta hän lakkaisi puolustamasta rauhaa ja tyttöjen koulutusta. Hän ei totellut, mutta ryhtyi kuitenkin vaihtelevaan kotiinpaluureittiiään siltä varalta, että häntä seurattaisiin. Minäkin aloitin uuden rutiinin: otin tavaksi tarkistaa joka ilta ennen nukkumaanmenoa, että kotimme ovet ja ikkunat olivat lukossa.

Toivomme heräsi, kun armeija lähetti joukkojaan Swatiin suojelemaan meitä. Se kuitenkin tarkoitti sitä, että taisteluja käytiin lähempänä. Armeija piti tukikohtaansa Mingorassa lähellä kotiamme, joten kuulin helikopterien säksätyksen leikkaavan paksua ilmaa, ja kun kohotin katseeni, näin metallimöhkäleitä, jotka olivat täynnä univormupukuisia sotilaita. Siitä näystä, samoin kuin kaduilla konekiväärit olalla partioivista talibantaistelijoista, tuli niin iso osa arkeamme, että veljeni ystävineen vaihtoi kuurupiilon *talibanit vastaan armeija* -leikkiin. He tekivät paperista aseet, taistelivat ja ”ampuivat” toisiaan. Sen sijaan, että olisimme vaihtaneet tyhjänpäiväisiä juoruja ja jutelleet lempielokuvatähdistämme, minä ja ystäväni vaihdoimme tietoja tappouhkauksista ja mietimme, tuntisimmeko enää koskaan oloamme turvalliseksi.

Tämä oli nyt meidän arkeamme. Tällaista emme ikinä olisi osanneet kuvitella.

Pelottavasta tuli normaalia. Kuulimme pommien kaikuvat jyrähdykset ja tunsimme maan järähtelevän. Mitä voimakkaampi järähdys, sitä lähempänä pommi räjähti. Jos koko päivänä ei räjähtänyt kertaakaan, me totesimme: ”Tänään oli hyvä päivä.” Jos yöllä ei kuulunut tulituksen paukkupommi- maista rätinää, saatoimme jopa nukkua kunnolla.

Kuinka meidän laaksollemme saattoi käydä näin?

Vuoden 2008 loppupuolella Talibanilta tuli uusi uhkaus: kaikkiin tyttökouluihin, joita ei suljettaisi 15. tammikuuta 2009 mennessä, saatettaisiin hyökätä. Nyt jopa isänikin oli taivuttava, koska hän ei voinut asettaa oppilaitaan – eikä tyttärtään – vaaraan.

Niihin aikoihin olin jo alkanut kirjoittaa *BBC Urdulle* blogia, josta myös ulkomailla saatiin myöhemmin tietää totuus hyökkäyksistä pakistanilaistytöjen koulutusta vastaan. Olin kirjoittanut siitä, kuinka lyhyt koulumatkani, josta aiemmin nautin, muuttui pelontäyteiseksi pikajuoksuksi. Ja siitä, kuinka minä ja perheeni joskus öisin kyyristelimme lattialla mahdollisimman kaukana ikkunoista kuullessamme pommien räjähdykset ja konetuliaseiden ratata-tulituksen Mingoraa ympäröiviltä kukkuloilta. Ikävöin aikoja, jolloin vielä kävimme eväsretkillä samoilla kukkuloilla. Entinen keitaamme oli muuttunut taistelutantereeksi.

Kun kielto julistettiin, monet tytöt lakkasivat käymästä koulua tai muuttivat muualle opiskelemaan, ja oma kahdenkymmenenseitsemän oppilaan luokkamme kutistui kymmenhenkiseksi. Ystäväni ja minä kuitenkin jatkoimme

”Minua ei koskaan lakkaa
järkyttämästä, että rauhaa pidetään
itsestänselvyytenä. Itse olen
siitä kiitollinen joka päivä,
monilta se puuttuu.
Miljoonat miehet, naiset ja
lapset elävät arkeaan sodan keskellä.
Heille väkivalta, tuhotut kodit
ja viattomat uhrin ovat täyttä totta.
Turvaa saa vain lähtemällä,
'valitsemalla' pakenemisen.
Vaikka valinnanvaraa ei juuri ole.”

